

PSİKİYATRİK TEDAVİ ORTAMI ve PERSONEL TUTUMLARI

Dr. Perin UÇMAN

GİRİŞ .

Ruh sağlığı görevlileri ve bu hizmeti sağlayan kurumlar, ruh hastalıkları için hastane yaşantısının tümüyle tedavi edici nitelikte olmasını amaçlarlar. Bu hizmetleri sağlayan kurumların yöneticileri, genellikle çalıştıkları psikiyatri servislerindeki ortamın tedavi edici olduğunda hemfikirdirler. Fakat psikiyatri servislerindeki insan çevresi (personel ve hasta grupları içinde ve arasındaki etkileşimler) ve fiziki çevre koşulları, tedavi edici olmayan hatta tedaviye zararlı olabilecek etmenleri de içerebilirler (Freedman, Kaplan ve Sadock, 1976; s. 1990).

Son çeyrek asırda ego psikologları, sosyal psikologlar ve davranışçuların hem bireyi hem de bireyin sosyal ortamını birlikte bir kuramsal çerçeve içinde ele alma çabaları yoğunlaşmıştır (Holahan ve Saegert, 1973). Psikiyatrik hizmetlerde de bu kuramsal gelişmelere paralel olarak hastaların yakın sosyal çevresini oluşturan psikiyatrik hastane ortamlarını inceleme ve tedavi edici unsurları katma çabaları giderekten artmıştır. Bu amaçla 1950'lerden itibaren gerek batı gerek doğu blokundaki ülkelerde «Milieu Tedavisi» (Ortam Tedavisi) programları başlatılmıştır (Efimenkoff ve Melnik, 1974). Özellikle depo hastanelerinin oluşmasına karşı bir tepki olarak gelişen «Ortam Tedavisi» akımı hastanın yakın sosyal ortamının önemini ve psikopatolojisinde sosyal çevrenin etiyolojik ağırlığını vurgular. Bu yaklaşımda önem kazanan psikiyatri servislerindeki ortam, doğal olarak tedavi edici özellikleri içermez. Ancak getirilen düzenlemeler sonucu ortam, tedavi edici nitelikler kazanır.

Klinik uygulamanın yanısıra, servislerin hasta ve personel gruplarından oluşan sosyal ortamını nesnel ve sistematik biçimde değerlendirme çabaları çeşitli incelemelere konu olmuştur. Tedavi ortamını inceleyen bu araştırmalarda genel amaç, hangi tür tedavi edici ortam özelliklerinin hastaların hastanede kalma süresini azaltacağını ve hastaneye geri gelme oranını düşüreceğini anlamaktır.

Ülkemizde de hastane ortamlarının tedavi edici öğelere sahip olmaları güncel bir tartışma konusudur. Ortam tedavisini tek bir yaklaşım olarak uygulayan tedavi kurumlarına

rastlanmamaktadır. Ancak bu hizmet yaklaşımından alınan ilkeler uygulamada önem kazanmaya başlamıştır. Örneğin açık servis sistemi, ekip çalışması, yönetimde merkeziyetçi otoriteden uzaklaşma, hastalara verilen özgürlük ve faaliyet düzeyinin genişletilmesi gibi. Ancak bu ilkelerin etkilerini, nesnel ve sistematik biçimde inceleyen araştırma örneklerine rastlanmamaktadır. Bu konuda diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda tedavi ortamını oluşturan değişkenlerin çokluğu ve karmaşıklığı incelemede sorunlar yaratmıştır. Psikiyatri servislerinde sosyal ortamı oluşturan değişkenlerden en çok ilgi çeken ve araştırılan psikiyatrik personelin tutumları olmuştur (Gilbert ve Levinson, 1956, Cohen ve Struening, 1962, 1964 ve 1965, Appleby ve ark. 1961, Ellsworth, 1965).

Daha ileri bir aşamada karıştırıcı etmen rolü oynayabilecek, kronik akut servisler, hasta-personel oranı gibi hastane ortamı değişkenlerinin kontrol edildiği tutum araştırmaları yaygınlaşmıştır (Sommer ve Whitney, 1961, Gurel, 1966, Ullmann, 1967, Linn, 1970, Moos, 1972). Psikiyatrik personelin tutum araştırmalarında yer alan bu iki yaklaşım araştırmamızda temel alınmıştır.

AMAÇLAR .

Araştırmanın birinci amacı, Ankara'daki üç psikiyatrik tedavi kurumunda psikiyatri servisi personelinin tutumlarını incelemektir. Araştırmacının beklentisi, örnekleme oluşturan altı serviste ruh hastalığına ilişkin personel tutumlarının farklılık göstereceği idi.

Araştırmanın ikinci amacı, farklı psikiyatrik meslek gruplarının ruh hastalığına ilişkin tutumlarını incelemektir. Araştırmacının beklentisi doktorların en az denetimci, hemşirelerin doktorlardan daha fazla denetimci ve hastabakıcıların en fazla denetimci tutum gösterecekleri doğrultusunda idi. Bu beklenti yabancı yayınlardaki araştırma bulgularına dayalı olarak geliştirilmişti (Middleton, 1953, Ellsworth 1965, Rice, 1966, Foster, 1974, Rosenbaum, 1976).

Araştırmanın üçüncü amacı, hasta-personel oranı ve açık-kapalı servis özellikleri gibi hastane ortam değişkenlerini kontrol altına alarak psikiyatrik personel tutumlarının bu boyutlara ilişkin farklılığını incelemektir. Araş-

türmacının beklentisi, personel sayısının yüksek olduğu psikiyatri servislerinde personel tutumunun, personel sayısının düşük olduğu servislere göre daha az denetimci olduğu doğrultusundaydı. Diğer bir beklenti de açık servislerdeki personel tutumlarının, kapalı servislerdeki personel tutumlarına göre daha az denetimci olacağı doğrultusundaydı.

ÖRNEKLEM :

Araştırma Ankara'daki üç hastanenin altı psikiyatri servisindeki hastane personelinden oluşan toplam 65 kişilik bir örneklem kullanıldı. A hastanesinde bulunan iki açık servisteki personel sayısı 22 kişi idi. B hastanesinde bir tek açık servis bulunmaktaydı. Bu servisteki 13 personel araştırma kapsamına alındı. C hastanesindeki psikiyatri servislerinden üç kapalı servis ve bir açık servis örneklem içindeydi. C hastanesi psikiyatri personel örneklemleri 30 kişi idi.

Örneklem her serviste hastalarla dolaysız ve sık etkileşimi olan tüm personeli kapsıyordu. Bu örneklem doktor, hemşire, hastabakıcı, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sağlık memuru ve sekreter gibi meslek sınıflarından oluşmaktaydı.

MATERYAL :

Ruh hastalarına ilişkin psikiyatrik personelin tutumlarını ölçmede «Denetimci İdeoloji Ölçeği» kullanılmıştır. Bu ölçek «Custodial Mental Illness Ideology» ölçeğinden esinlenerek araştırmacı tarafından yeniden geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinaline yöneltilen en önemli eleştiri, denetimci tutumu örnekleyen maddelerin insancıl boyutu örnekleyen maddelerden sayıca çok fazla olmasıdır (17 denetimci maddeye karşın 3 insancıl madde). Bu nedenle araştırmacı tarafından geliştirilen ölçekte her iki boyutu da eşit oranda örnekleyecek sayıda madde bulunmaktadır (10 denetimci ve 10 insancıl madde). Maddelerin bir kısmı orijinal ölçekten alınarak Türkçe'ye çevrilmiş, bir kısmı değiştirilmiş ve bir kısmı da yeniden yazılarak eklenmiştir. Örneklem dışındaki D hastanesinin psikiyatri servislerinden alınan bir örneklemle yapılan ön çalışmada, bu maddelerin güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ön çalışmada ölçeğin Kuder Richardson 20 tekniğiyle saptanan güvenilirlik katsayısı $r = .59$, temel araştırmadaki güvenilirlik katsayısı $r = .68$ dir.

Ölçekte ruh hastalarına ilişkin tutum insancıla karşın denetimci boyutlar üzerinde değerlendirilmektedir. Denetimci tutum tutuk evlerindeki tutuma benzeyen ve depo hastanelerinde yer alan bir felsefeyi yansıtır. Başlıca amaç, hastaların belirli bir kurumda alınmaları ve güvenliklerinin sağlanmasıdır. Ruh hastalarının iyileşemedikleri, toplumda tehlikeli olma ve zarar verme potansiyellerinin yüksek olduğu ve sürekli dış kontrollerle yönetilmeleri gerektiği fikirlerini içerir. Karşıtı olan insancıl tutum, hastaların bireyselliğini koruma, özgürlük ve sorumluluk verme gibi toplumdaki diğer bireylere verilen eşitlikler üzerinde yoğunlaşmıştır.

BULGULAR :

Araştırmanın birinci amacı, örneklemleri oluşturan üç psikiyatrik tedavi kurumundaki servislerde personel tutum farklılığını incelemektir. Altı servisteki personelin «Denetimci İdeoloji» ölçeğinden aldıkları tutum puanları arasındaki farklılık, tek yönlü varyans analizi tekniğiyle incelendi.

TABLO I

Psikiyatrik Personelin Servisler Arası Tutum Farklılıkları

Kaynak	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ort. Kare	F
Grup içi	189.23	5	37.85	4.83**
Gruplar arası	461.91	59	7.783	
Toplam	651.14	64		

** 0.01 düzeyinde önemli

Görüldüğü gibi servislerarası tutum farklılıkları önemli bulunmuştur ($F = 4.83$, s.d. 5, 59, $p < .01$). Bu sonuç beklentilerimizi desteklemektedir. «Denetimci İdeoloji» ölçeğinin örneklerimiz sınırları içinde farklı servislerdeki personel tutumlarını ayırtmada yararlı bir ölçme aleti olduğunu söyleyebiliriz. Bulunan tutum farklılığının yönünü saptamak amacıyla yapılan t testi sonuçlarında, üç tedavi kurumunun arasındaki tutum farklılığının % 95 ve % 99 düzeyinde önemli olduğu desteklenmiştir. Ancak tedavi kurumlarının içindeki tutum farklılığı önemli çıkmamıştır.

Araştırmanın ikinci amacı, farklı psikiyatrik meslek gruplarının ruh hastalığına ilişkin tutumlarını incelemektir. Doktor, hemşire ve hastabakıcılardan oluşan üç meslek grubunun tutum puanı ortalamaları farklı servisler göz önüne alınmaksızın, tek yönlü varyans analizi tekniğiyle karşılaştırıldı.

TABLO 2

Doktor, Hemşire ve Hastabakıcı
Gruplarının Tutum Farklılıkları

Kaynak	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ort. Kare	F
Gruplar arası	328.49	59	5.57	28.47**
Grup içi	317.06	2	158.53	
Toplam	645.55	61		

** 0.01 düzeyinde önemli

Görüldüğü gibi meslek grupları arasındaki fark önemli bulunmuştur ($F = 28.47$, s.d. 2,59, $p < .01$). Varyans analizinde elde edilen gruplar arası önemli farkın yönünü saptamak amacıyla ayrıca t testi uygulanmıştır.

TABLO 3

Psikiyatrik Meslek Gruplarının Tutum
Ortalamaları, Standart Sapmaları ve «t»
Değerleri

Meslek Grupları	n	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama Karşılı.	t
Doktor	27	15.68	2.60	$X_1 - X_2$	3.95**
Hemşire	14	12.57	1.95	$X_1 - X_3$	7.11**
Hastabakıcı	20	10.55	2.26	$X_2 - X_3$	2.71**

** 0.01 düzeyinde önemli

Bu sonuçlara göre üç meslek grubunun tutum ortalamaları arasında fark olduğunu % 99 güvenirlikle söyleyebiliriz. Ayrıca Tablo 3'de doktorların insancıl boyutta en yüksek, hemşirelerin doktorlardan daha düşük ve hastabakıcıların en düşük ortalamaları aldıklarını görmekteyiz. Bulgular beklentilerimizi destekler niteliktedir. Bu sonuç yabancı yayınlardaki bulgularla paralellik göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü amacı, psikiyatrik personel tutumlarının açık - kapalı servis ve hasta - personel oranı özelliklerine göre farklılığını incelemektir. İlk aşamada örneklem kapsamındaki tüm servisler, açık ve kapalı olarak iki gruba ayrıldılar. Gruplardaki personel tutum puanlarının ortalamaları t testi tekniğiyle değerlendirildi.

TABLO 4

Açık ve Kapalı Servis Personel Tutum
Puanlarının Ortalamaları, Standart
Sapmaları ve «t» Değerleri

Servisler	n	Ortalama	Standart Sapma	F
Açık servis	47	14.32	2.81	
Kapalı servis	18	10.89	2.83	4.40**

** 0.01 düzeyinde önemli

t testi sonuçlarına göre açık ve kapalı servis personel tutum puan ortalamaları arasında fark olduğunu % 99 güvenirlikle söyleyebiliriz. Tablo 4'te görüldüğü gibi açık servislerdeki insancıl tutum puan ortalaması, kapalı servis ortalamasına göre daha yüksektir. Diğer bir deyişle kapalı servislerdeki personel tutumu «denetimci» yönde ağırlık taşımaktadır. Bulgular beklentilerimizi desteklemektedir.

İkinci aşamada servisler, hasta-personel oranlarına göre gruplandırılarak aralarındaki personel tutum farklılıkları, tek yönlü varyans analizi tekniğiyle incelendi.

TABLO 5

Hasta - Personel Oranına İlişkin Personel
Tutum Farklılıkları

Kaynak	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kareler	F
Grup içi	102.12	2	51.06	
Gruplar arası	594.02	62	9.58	5.77**
Toplam	696.14	64		

** 0.01 düzeyinde önemli

Gruplar arası fark önemli bulunmuştur ($F = 5.77$, s.d. 2, 62, $p < .01$). Bu farkın yönünü saptamak amacıyla ortalamalar arası fark t testiyle incelendi.

TABLO 6

Hasta - Personel Oranına Sapmalar ve «t» değerleri
Ortalamaları, Standart İlişkin Personel Tutum

Servisler	n	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamaların Karşılaştırılması	t
A Hast. (% 58)	22	14.73	2.57	$X_1 - X_2$	0.61
B Hast. (% 54)	13	14.15	2.94	$X_1 - X_3$	3.23*
C Hast. (% 44)	30	12.03	3.25	$X_2 - X_3$	2.02**

* 0.05 düzeyinde önemli

** 0.01 düzeyinde önemli

Tablo 6'da gözlendiği gibi en düşük hasta-personel oranına sahip C hastanesinin tutum ortalamaları ile, B ve A hastanesinin tutum ortalamaları arasında fark olduğunu % 95 ve % 99 güvenirlilikle söyleyebiliriz. B ve A hastanelerinin tutum ortalamaları arasındaki fark ise önemsizdir. Tablo 6'daki ortalamalara baktığımızda, yüksek hasta-personel oranına sahip B ve A hastanelerinde insancıl tutum ortalamalarının daha yüksek olduğunu gözlüyoruz. Düşük hasta personel oranına sahip C hastanesinde ise insancıl tutum ortalamalarının daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgular da beklentilerimizi destekler niteliktedir.

TARTIŞMA :

Araştırmanın birinci amacı kapsamında kurumlar arası tutum farklılığı önemli çıkmıştır. Ancak üç hastanesinin servisleri kendi içlerinde tutum yönünden önemli farklılık göstermemektedir. Bu sonuç tedavi kurumları içindeki tedavi yönelim ve felsefesinin personel tutumlarını biçimlendirmesine bağlı olabilir. Bu nedenle ileride yapılacak tutum araştırmalarında psikiyatri servislerinin tedavi yönelim ve felsefeleri kontrol altına alınması gereken değişkenler olarak düşünülmelidir.

Kapalı servislerin denetimci yönde ağırlık taşıyan tutumları, düşük personel sayısı ve gözlenen fiziki koşullar, Ortam Tedavisi için henüz gerekli ortam koşullarının varolmadığını düşündürmektedir. Genel olarak sonuçlara baktığımızda, psikiyatrik personel tutumunu ölçmenin tedavi ortamı hakkındaki bilgilerimize önemli katkısı olduğunu söyleyebiliriz. Yeni psikiyatri tedavi yaklaşımlarının çoğu ekip çalışmasına dayanır ve her düzeydeki personelin tutum ve davranışlarında belirli değişiklikleri öngörür. Bu nedenle mevcut davranış ve tutumları belirleyerek, uzunlamasına araştırmalarla amaçlanan yönde tutum değişikliklerini değerlendirmek gereklidir. Bulgularda hasta-bakıcı ve hemşire gruplarında gözlenen denetimci tutum, önemli bir noktaya işaret etmek-

tedir. Hastayla uzun süreli etkileşim içinde bulunan bu meslek gruplarında, tutum ve davranışlarda değişiklik sağlama gereksinimi vardır. Bu tutum değişikliğinin nasıl sağlanacağı incelenmesi gereken ayrı bir konudur.

Bu araştırma sonuçlarına göre ülkemizdeki psikiyatrik hizmet açısından bazı önerilerde bulunmak olasıdır: Kapalı servis ortamları ve personel sayısının az olduğu servisler yerine, açık ve personel sayısının çoğaltıldığı servisler, servis ortamına tedavi edici özellikler kazandırmada önemli görünmektedir.

Psikiyatrik personelin ruh hastalığına ilişkin tutumlarını ölçmek ve bu tutumları etkileyebilecek diğer ortam değişkenlerini kontrol altına almak servis ortamlarının tedavi edici özellikleri hakkında önemli bilgi sağlamaktadır. Ancak yayınlarda sık rastlanan «Psikiyatrik tedavi ortamı, psikiyatrik personel tutumu» eşitliği, konuyu yanı ve dar bir açıdan ele almaktadır. Kanımızca psikiyatrik tedavi ortamlarını çok faktörlü bir yaşlaşımla incelemek konuya açıklık kazandıracaktır.

KAYNAKLAR

1. Appleby, L., Ellis, N.C., Rogers, G.W. and Zimmerman, W.A. A psychological contribution to the study of hospital structure. *Journal of Clinical Psychology*, 1961, 17, 390-393.
2. Cohen, J. and Struening, E.L. Opinions about mental illness in the personnel of two large mental hospitals. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1962, 64, 349-360.
3. Cohen, J. and Struening, E.L. Opinions about mental illness: Hospital social atmosphere profiles and their relevance to effectiveness. *Journal of Consulting Psychology*, 1964, 28, 291-298.
4. Cohen, J. and Struening, E.L. Opinions about mental illness: Hospital differences in

attitude for eight occupational groups. *Psychological Reports*, 1965, 17, 25-26.

5. Efimenkoff, V.L. and Melnik, E.M. The attitudes of mental patients toward their illness and toward their treatment and rehabilitation. *Soviet Neurology and Psychiatry*, 1974, 7, 31-41.

6. Ellsworth, R.B. A behavioural study of staff attitudes toward mental illness. *Journal of Abnormal Psychology*, 1965, 70, 194-200.

7. Freedman, A.M., Kaplan, H.I. and Saddock, B.J. *Comprehensive textbook of psychiatry* (2nd Ed). Baltimore: Williams and Wilkins Co., 1976.

8. Foster, S., Mc Clanahan, L.D. and Overley, I. Mental hospital staff attitudes as a function of experience, discipline and hospital atmosphere. *Journal of Abnormal Psychology*, 1974, 83, 569-577.

9. Gilbert, D.C. and Levinson, D.J. Ideology, personality and institutional policy in the mental hospital. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1956, 53, 263-271.

10. Gurel, L. Release and community stay in chronic schizophrenia. *American Journal of Psychiatry*, 1986, 122, 892-899.

11. Holahan, C.J. and Saegert, S. Behavioural and attitudinal effects of large scale

variation in the physical environments of psychiatric wards. *Journal of Abnormal Psychology*, 1973, 82, 454-462.

12. Linn, E.L. Drug therapy, milieu change and release from a mental hospital. *Archives of Neurology and Psychiatry*, 1959, 81, 787-794.

13. Middleton, J. Prejudices and opinions of mental hospital employees regarding mental illness. *American Journal of Psychiatry*, 1953, 110, 133-138.

14. Moos, R. Size, staffing and psychiatric ward treatment environment. *Archives of General Psychiatry*, 1972, 26, 35-41.

15. Rice, C.E. Berger, D.G., Ore, S.K., Lee, G.S. and Point, P. Measuring psychiatric hospital staff opinions about patient care. *Archives of General Psychiatry*, 1968, 14, 428-434.

16. Rosenbaum, M. Elizur, A. and Wijenback, H. Attitudes toward mental illness and role conceptions of psychiatric patients and staff. *Journal of Clinical Psychology*, 1976, 32, 346-353.

17. Sommer, R. and Whitney, G. The chain of chronicity. *American Journal of Psychiatry*, 1961, 118, 110-117.

18. Ullman, L.P. *Institution and outcome: A comparative study of psychiatric hospitals*. New York: Pergamon Press, 1967.

Kitap tanıtma - Kitap tanıtma - Kitap tanıtma

Doçen: Dr. Doğan Cüceloğlu, İnsan İnsana
Ankara : Altın Kitaplar Basımevi, 1979

Okuru sözlü ve sözsüz iletişim konusunda bilinçlendirmeyi kişilerarası iletişimle ilgili kimi kavramları ilginç örnekler çerçevesinde sunmayı amaçlıyor Cüceloğlu'nun yapıtı.

Seviz bölümden oluşan yapıt, konuya «İletişim Benimle Başlar : Kendimi Tanıma» başlıklı bölümle giriyor. Kişinin bedenini, duygularını, özetle kendini tanınmasının hangi yollarla ortaya çıktığı, sonuçta oluşan benlik kavramının kişilerarası iletişimdeki önemli rolü, örneklerle, uygulama önerileri ile pekiştirilerek açıklıyor.

İkinci bölüm savunucu iletişime ayrılmış; bu konu «aramızdaki büyük engel» olarak nitelendiriliyor. İnsan ilişkilerinde «maske takma» olgusunun nedenlerinin, yarar ve zararlarının anlatıldığı bu bölümde, psikolojik savunma mekanizmalarından bir kısmı üzerinde de durulmakta, bilimsel kavramlar günlük dile açıklanmakta ve savunucu ve açık iletişim konuları işlenmektedir.

Yapıtın üçüncü bölümü işitmek ve dinlemek başlığını taşıyor. «Görüntüde dinleme», «seçerek dinleme» «yüzeysel dinleme», «tuzak kurucu dinleme» adlarıyla tanımlanan dinleme ya da dinlememe türlerinin karşısına «açılımlı dinleme» kavramı çıkarılıyor. «Açılımlı dinleme» Cüceloğlu'nun İngilizcedeki «active listening» kavramına dilimizde getirdiği karşılık dinleyen kişinin geri-iletim sürecini sık sık kullandığı böylece konuşana duyulduğu duygusunu verdiği çift yönlü iletişimin yani açılımlı dinlemenin üstünlükleri ve nasıl uygulanacağı tartışılıyor bu bölümde.

Dördüncü bölüm sözsüz iletişime ayrılmış, beden duruşu ve hareketleri, yüz ifadeleri, jestler, giysiler, ses tonu ve benzeri konuşma özellikleri gibi olguların kişilerarası iletişimdeki önemini ortaya konması bu bölümün büyük bir kesimini oluşturuyor. Yazın ustalarının yapıtlarından alınmış parçalardan oluşan örnekler, çarpıcı ve açıklayıcı olma özelliği taşıyor.

Sürtüşme ve çatışmalar başlıklı beşinci bölümde, kişilerin kızgınlıklarını başka insanlara belirtme biçimlerinin özellikleri üzerinde durularak, yıkıcı ve yapıcı tartışma konuları işleniyor. Yapıcı tartışmanın aşamalarını be-

lirleyici ve özetleyici kesimle çatışmaların çözümlenmesine yönelik aşamalar kesimi, özellikle önemli ve toplumumuzun güncel bir gereksinmesine değinik nitelikte.

Cüceloğlu, yapıtının altıncı bölümünü iletişim grupları'na ayırmış. T grupları, karşılaşma (encounter) grupları gibi bugüne dek sözü edilmiş ve kimi özellikleri yönünden farklı olan gruplara da kısaca değinilen bu bölümde, «iletişim grubu», «yoğun bir iletişim yaşantısı amacıyla bir araya gelmiş genellikle 10-15 kişiden oluşan bir topluluk» olarak tanımlanıyor. Bu grupların temel varsayımları, bunlarda gözlenen aşamalar, iletişim grubu yönetici tipleri gibi olgular tartışılarak, iletişim grubunda yer almanın kişiye kazandırdığı bilinçlenme üzerinde duruluyor.

Algı sürecinin iletişimce yaptığı etki, İletişim ve Algılama başlıklı yedinci bölümün konusu. Bilimsel sözcük kullanımının en yoğun olduğu ve yapıttaki en teknik görünümlü bölüm bu. İletişim modeli, algılama modeli, temel iletişim süreçleri gibi konular, çizimler, resimler ve şekillerle elden geldiğince yakınlştırılarak sunuluyor.

Son bölüm, İletişim ve Toplum başlığını taşıyor. Kişilerarası iletişimden kitle iletişimine kitle iletişiminden sosyo-kültürel değişim, toplum kalkınması gibi konulara belki de biraz fazla özetlenmiş ve aceleci bir biçimde geçiliyor ve iletişimin kalkınmanın temel öğelerinden biri olduğu vurgulanıyor.

Yukardaki tanıtımdan anlaşılacağı gibi, Cüceloğlu 326 sayfalık yapıtına; iletişim sürecine değin birçok kavram ve sürecin anlatımını sığdırmayı, dahası, bunu anlaşılır bir biçimde yapmayı başarmış.

Ana konusunun çekiciliği ve güncelliği, anlatımının yalnlığı ve sürükleyiciliği, bölümlere serpiştirilmiş olan örneklerin ilginçliği, kitabın konuya ilgi duyan herkes tarafından kolay okunabilir olmasını sağlıyor.

Hem bilimsel -yani ders kitabı ya da yardımcı kitap olarak okutulabilir- hem de kolay anlaşılır ve zevkle okunur bir yapıt ortaya koyduğu için Cüceloğlu'nu kutlamak gerek.

Kitap tanıtma - Kitap tanıtma - Kitap tanıtma

Doç, Dr. : Yıldız Kuzgun

ÜNİVERSİTE ADAYLARINA MESLEKLERİ TANITMA REHBERİ Ankara : Üner Yayınları, 1980

Her yıl üniversiteye başvurma günlerinde öğrencileri bir kaygı ve telaş sardığını görmekteyiz. Mevcut sisteme göre, öğrencilerin ÜSYM programları arasından en çok 18 tanesini seçip, bunları ilgi ve yetenekleri açısından tercih sırasına koymaları gerekmektedir. Oysa öğrencilerin pek çoğunun, ilgi ve yetenekleri hakkında bulanık, meslekler hakkında ise çok kere kulaktan dolma, yanlış ve eksik bilgilere sahip oldukları gözlenmektedir. Üniversiteye girebilmiş olan öğrencilerden bazıları hâlâ girdikleri brans hakkında doyurucu bilgilere sahip olmadıklarından, bu konuda bilgi verecek kaynaklar aramaktadırlar.

Oysa, endüstrileşmiş ülkelerde 20. yüzyılın başlangıcında, okullarda öğrencilere, iş bulma kurumlarında iş arayanlara yardımcı olmak üzere rehberlik örgütleri kurulmaya başlanmış, bir yandan bireylerin incelenmesinde kullanılmak üzere test ve envanterler geliştirilirken bir yandan da meslekleri tanıtan malzemenin hazırlanmasına girişilmiştir. Bugün ABD'de 40.000 den fazla mesleğin tanımını veren, «Dictionary of Occupational Titles» bu çabaların ürünüdür.

Ülkemizde de en az on yıldır, okullarımızda rehberlik hizmetlerine yer verilmekte, ancak bu alanda kullanılacak malzemenin geliştirilmesi çabaları epeyce ağır yürümektedir.

Çalışma Bakanlığı, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun mesleklere ilişkin çeşitli olguları yansıtan bazı yayınları varsa da bunların hiçbiri öğrencinin gereksinimine cevap vermek amacıyla hazırlanmadığından rehberlik hizmetlerinde bunlardan yararlanılamamaktadır.

Ülkemizde öğrencilerin yararlanması amacıyla hazırlanan ilk meslek kılavuzu, Şefik Uysal ve Süleyman Ç. Özoglu'nun «Temel ve Uygulamalı Bilimlerde Meslekler Rehberi» adlı yapıtlarıdır. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nca 1970 yılında yayınlanan bu yapıt, yalnız temel ve uygulamalı bilimlerle ilgili meslekleri kapsamı içine almaktadır.

Yıldız Kuzgun'un Meslekleri Tanıtma Rehberi, meslek rehberliği ve mesleğe yöneltme alanında hissedilen boşluğu bir ölçüde doldurabilecek bir yapıt sayılabilir. Yapıt başca dört bölümden oluşmaktadır : Birinci bölümde yazar, meslek değerlerini tanıtmakta, meslek seçerken gözönüne alınması gereken hususları belirtmektedir. İkinci bölümde bireylerin yetenek ve ilgilerini tanımaları için bazı basit ipuçları verilmektedir. Üçüncü bölümde bir lise mezununun girmeyi düşünebileceği ve bir yüksek öğretim programına dayalı meslekler (sanatla ilgili meslekler, spor ve askerlik alanları hariç) tanıtılmaktadır. Dördüncü bölümde ise her meslekle ilgili yüksek öğretim programlarının bir listesi verilmiştir.

Yapıt birinci derecede üniversite adaylarına yardımcı olmak üzere hazırlanmış olup birkaç istisna dışında (örneğin, Tiyatro ve Plastik Sanatlarla ilgili meslekler) 1979 yılında açık bulunan hemen hemen tüm yüksek öğretim programlarına ilişkin meslekleri tanıtmaktadır.

Yazarın meslekleri tanıtırken elden geldiği kadar genel, güncelliğini kolay yitirmeyecek bilgilere yer verdiği ve bu yüzden öğrencilerin pek önem verdikleri kazanç ve iş bulma olanakları konularında, rakamlara dayalı, ayrıntılı bilgi vermekten kaçındığı gözlenmektedir. Bunun nedeni olarak yazar, giriş bölümünde; çok hızlı değişme halinde bulunan ülkemizde bu konuda sağlam bilgi elde etmenin güçlüğüne göstermektedir. Gerçekten çok hızlı bir gelişim içinde bulunan ve mesleklere ilişkin olguların sık sık değiştiği toplumumuzda, bu konuda kapsamlı araştırma sonuçları ileriye geçerli olacak biçimde yansıtılmadığı takdirde, kazanç ve iş bulma olanakları hakkında verilecek ayrıntılı bilgi yanıltıcı olacaktır.

Bu sınırlılıklarına karşın, yapıtın dilinin sade, açık ve öğrencinin anlayış düzeyinde, bilgilerin doğru ve nesnel olmasına özen gösterildiği görülmektedir. Bu bakımdan yapıtın bir mesleki bilgi rehberinde bulunması gereken temel özellikleri taşıdığı söylenebilir. Ya-

pitin birinci bölümündeki açıklamaların öğrencilere mesleklerini seçerken çok yönlü düşünmeleri gerektiği konusunda uyarıcı etkisi olabilir. Özellikle ikinci bölümdeki yetenek ve ilgileri değerlendirme konusunda verilen ipuçları, öğrencilere kendilerini tanımaları konusunda yardımcı olabilir. Yazar, bu bölümdeki küçük ilgi envanterini geliştirip, kendi kendine puvanlanabilen bir ilgi envanteri haline ge-

tirebilirse, rehberlik alanında çok gereksinme duyulan bir araç kazandırmış olacaktır.

Yapıt, profesyonel alanlarda meslek rehberliği için bilgi verme materyeli olarak bu alanda duyulan gereksinmeyi geniş ölçüde karşılamaktadır. Yarı profesyonel alanlar için de bu tür kaynakların hazırlanmasını dileriz.

Doç. Dr. Mehmet GÜRKAYNAK

Kitap tanıtma - Kitap tanıtma - Kitap tanıtma

Psikoloji Bibliyografyası

Derleyen : Dr. Nuri BİLGİN
Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi,
Bornova - İZMİR (Bu adresten temin edilebilir.)

Psikoloji Bibliyografyası'nın eksikliğini uzun zamandır duyuyorduk. Bu işi ele almaya niyetlenenlerimiz de oldu belki. Bir kurumda ya da psikolojinin belirli alanlarında yapılanları derleyenlerimiz oldu. Ne var ki, geniş kapsamlı bir derleme, hepimizin gözünü korkutuyordu. «Valla arkadaş bir bibliyografya lazım» diyorduk, dinleyenler de başlarını sallıyor «lâzım, lâzım» diyordu. Bazan da fısıltı gazetesinden duyuyorduk «filanca bölümde başlamışlar, iki ay sonra tamam olacakmış», «ah inşallah» diyorduk, bütün söylentiler kof çıktı.

Nihayet gözü korkmayan biri -şu işi, hiç değilse ilk şekliyle, ortaya koydu. Dr. Nuri Bilgin'i çoğunuz tanımazsınız. Ben iyi tanırım, birlikte çok çile çektik. Hele Türkçedeki psikoloji yayınlarının neler olduğunu öğrenmek, sonra da bulup okumak konusunda çektiklerimizi yazmaya, ağaçlar kalem olsa yetmez. Öğrencilik düşlerimizden biriydi şu 197 sayfalık teksir. Karton kapak içinde basbayağı bir teksirdir ama ben sayfalarını çevirirken içinde düşlere dalarım. Size anlatmaya kalksam «duygusal oldun» dersiniz. Posta trenlerinin üçüncü mevki tahta sıralarında üçyüz kilometre gittiğimizi anlatsam, ilgilenmezsiniz. Saygılı, ürkek, kapıları tıklatıp «efendim sizin bölümdeki yayınlar için gelmiştik, acaba...» demeye kalmadan kapı dışarı edildiğimizi, «ben kütüphaneci miyim, çıkın lütfen çıkın, Allah Allah» dediklerini anlatsam hiç ilginizi çekmez. Bunlar duygusal konular. Tanıtma yazılarında bilimsel olmalı.

Bibliyografyanın önsözünde Nuri, bilimsel laflar ediyor zaten. Diyor ki «Bu haliyle eldeki çalışma, içeriği ve yazılışında pek çok ek-

sikleri ve yanlışları taşımaktadır. Yukarıda sözkonusu edilen nedenlerden dolayı, okuyucuların bu konuda hoşgörülü olacağını beklemekte ve ilerki yıllarda eldeki bibliyografyaya daha da bütünlük kazandırmayı düşünmekteyim.» Ben Nuri'yi onbeş yıldır tanırım. Yapacağım diyorsa, bu işi sırtlanır ve «gık» demeden de sonuçlandırır. Pekçok eksigi ve yanlış var diyor, biz de katılımlım şu işe de, ileride, elimizde derli toplu bir bibliyografya olsun.

Türk Psikoloji Bibliyografyasına başlar-ken alan bibliyografyaları ve genel bibliyografyalardan oluşan 20 kaynağın taranmasından yola çıkılmış. Toplam olarak 108 dergi ve süreli yayındaki yazılar taranmış. Taranan yayınların bir listesi de verilmiş. Birkaç başlıkta tekrarlanan yazılar da sayılırsa, toplam olarak 3049 yayın sıralanmış. Yayınların hangi alt alanlara gireceğini saptarken Nuri'nin çok güçlük çektiği belli oluyor. Dewey sınıflama sistemine dayanmakla, güçlükleri bir ölçüde çözmüş görünüyor. Önümüzdeki yıllarda bu konuyu epey tartışmamız gerekecek galiba.

Harf devrimi öncesindeki psikoloji yayınları (1880-1928) ayrı bir bölümde sıralanıyor. Daha sonraki yayınlar dokuz ana bölümde toplanıyor. Bunlar: «Genel Psikoloji», «Fizyolojik, Deneysel ve Karşılaştırmalı Psikoloji», «Gelişim Psikolojisi», «Farklar Psikolojisi», «Uygulamalı Psikoloji», «Psikopatoloji ve Klinik Psikoloji», «Sosyal Psikoloji», «Endüstriyel Psikoloji» ve «Diğer» bölümleridir. Her bölümde önce kitaplar, sonra makaleler ayrı başlıklar altında veriliyor.

Bibliyografya, yakın dallardaki çalışmaları da kapsadığı için, psikoloji yayınlarında elli yılda görülen çizgileri izlemek kolay olmuyor.

Yazıları okuyup incelemeyen, yargıya varmak da güç. Sadece birkaç nokta gözümün çarpıyor. Mustafa Rahmi, 1919'da İzmir'de W. James çevirisi yapmış. Acaba diyorum İzmir'in işgali başlamış mıydı? Birinci Dünya Savaşı'nın korkunç yıllarında İstanbul'da çeviriler yayınlanıyor, Binet - Simon, deneysel psikoloji sözü ediliyor. Biz bugün, barış ve bolluk yıllarında, dergiyi basacak kâğıt bulamıyoruz da, biraz düşünüyorum. Yayınları ve çevirileri yoluna koymak için, bizim yönetim kurulu bir savaş ilanını artık düşünse mi?

Cumhuriyetin hemen ardından, Avrupa'nın önde gelen el kitapları çevrilmiş. Claparté, Piaget çevirileri sıcağı sıcağına Türk okurlara sunulmuş. Biz nasıl oldu da giriş derslerine kitap bulamaz olduk bugün, bilemiyorum. Bazı kitaplar da birkaç kez çevrilmiş, kısa aralıklarla. Vardır bir hikmeti. Ayrıca, bir konuda yüz tane kitap varken, neden yüzbirinciyi yazmak veya çevirmek gereği duyduğunu da anlamaya çalışıyorum. Doğrusunu isterseniz, Türkçe'de bu kadar kitap olduğunu bilmiyordum ben.

Araştırmalarda devamlılık ilkesi yönünden yayınlarımıza bakarsak önümüzdeki yıllarda çok eğleneceğiz. Ahmet'in başlayıp bıraktığını, Mehmet, sil baştan almış, sonra Ali sonra Veli. Psikolojimize yeni konuların, kavramların girişi de gözlenebiliyor yayınlarda. Kendimize iş edinirsek, bibliyografyadan hareketle, geçmiş elli yılımızı daha iyi değerlendirebileceğiz.

Bibliyografyanın geliştirilmesi için hepimize iş düşecek. Girmesi - çıkması gerekli yayınlar üzerinde bir müddet tartışalım. Sınıflama sisteminde daha pratik yöntemler arayalım. Yurt içi ve yurt dışında yapılan lisans-doktora tezlerini de ekleyelim diyorum. Tek-

sir halinde kalmış çalışmaları Nuri'ye gönderelim, elinde bulunsun. Türk araştırmacıların yabancı dillerde yaptıkları yayınları da ekleysek iyi olur. Yabancı araştırmacıların Türkiye'de yapılmış çalışmalarını da bibliyografyaya alabiliriz. Hatta, psikologlarımızın hangi konularda, hangi kurumlarda çalıştıklarını da liste yapıp ekleysek ne kaybederiz? Madem ki Nuri, «bu işi yapacağım» diyor, elini verdi, kolunu alamaz artık.

Bana sorarsanız işin dar boğazını geçtik. Tartışabileceğimiz, geliştirebileceğimiz bir derleme var elimizde. Nuri, kolay kolay gözü yilacak adam değildir ama korkuyorum da bir yandan. Bizim meslekte, herşeye çamur atmak, hiçbirşeyleri beğenmemek huyu öylesine yaygın ki Nice olumlu çabanın doğmadan öldürüldüğünü, insanların heveslerinin nasıl kaçırıldığını çok gördüm de, bir hatırlatayım dedim. Bibliyografyayı beğenmeyen yapacağı tek iş vardır: Daha iyisini ortaya çıkarmak. Bileğine güvenen buyursun yapsın da görelim. Şimdiye kadar lâfi güzâfla çok oyaladılar, «yaparım haaa» deyip kayboldular da, bibliyografyanın başına aynı şey gelmesin diyorum. Nuri, otuz yaşına yeni girdi, emekli edilmesine tam kırk yıl var. Psikoloji dergâhına usulca girip, sağa sola selâm vermiş oluyor şimdi. Bibliyografyanın ikinci, üçüncü, beşinci baskılarını da yapacaktır, şimdiye kadar yapılmayan başka birçok işi de yapacaktır. Bilmesinde, görmesinde yarar bulduğumuz notları bir zarfa koyar gönderirsek bu oğlan, bu işi daha kolay yapar. Aylarca çalışıp çıkardığı ve maliyet fiyatına satılan 197 sayfalık teksirini hep birlikte geliştiririz, birlikte seviniriz.

Haydi kardeşim Nuri, işin kolay değil ama

Yazan : Nail Şahin